

Філософія

УДК 004.738.5:1

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.20639357>

Маніпуляція масовою свідомістю у цифрову епоху: онтологічний поворот

Чорна Лідія Валеріївна,

доктор філософських наук, доцент, професор кафедри інформаційної діяльності та медіа-комунікацій Національного університету «Одеська політехніка», м. Одеса, Україна,
<https://orcid.org/0000-0001-8527-2416>

Клименко Михайло Анатолійович,

аспірант кафедри культурології та філософії культури Національного університету «Одеська політехніка», м. Одеса, Україна,
<https://orcid.org/0009-0005-0274-4622>

Прийнято: 18.05.2026 | Опубліковано: 30.05.2026

***Анотація.** У статті здійснено філософський аналіз феномену маніпуляції масовою свідомістю в умовах «онтологічного повороту», що набуває критичного значення в контексті глобальних гібридних викликів. Маніпуляція масовою свідомістю, яка в епоху Модерну виступала як інструментальне доповнення до політичного чи економічного панування, у першій третині ХХІ століття трансформується у тотальний онтологічний поворот. Глобальна інфраструктура даних створює нову онтологічну реальність. Людство більше не використовує цифрові пристрої просто як*

інструменти. Воно вже існує всередині алгоритмічно згенерованого світу, а сама реальність виступає як керований сервіс. У цьому контексті маніпуляція перестає бути епізодичним впливом і перетворюється на постійний фон людського існування, що багато у чому визначає структуру нашого досвіду. Можна констатувати, що буття-в-інтерфейсі замінює Гейдеггерівське буття-в-світі, де світ постає як масив даних, які придатні для когнітивного дизайну. Дослідження також торкається питань тотальної цифровізації, гносеології симулякрів та перспектив неогуманістичного опору в умовах гіпералгоритмізації.

Мета дослідження полягає у здійсненні філософського аналізу маніпуляції масовою свідомістю через призму онтології інтерфейсу, критику предиктивних моделей та обґрунтування шляхів повернення до автентичної суб'єктивності. Дослідження базується на **методології** «глибинного занурення», контент-аналізу, що надає можливість репрезентувати онтологічну деконструкцію світу, антропологічну радикалізацію концепту «смерті суб'єкта».

Результати дослідження підтвердили, що маніпуляції можливі, коли суб'єкт втрачає можливість верифікації реальності, своєї соціальної присутності. Проаналізовано трансформацію маніпулятивних стратегій від класичної ідеологічної обробки до сучасних механізмів «предиктивних моделей» та концепції «наглядового капіталізму». Обґрунтовано концепцію «онтологічного повороту» та стратегію екзистенційного акту відновлення людської автономії та автентичної суб'єктивності. Доведено, що сучасна маніпуляція є не лише психологічним впливом, а онтологічною операцією, що вимагає етичної відповіді.

У висновках визначено, що онтологія інтерфейсу заміщує реальний досвід симуляцією. Маніпуляція стає всеохоплюючою, але неочевидною для

суб'єкта, який сприймає код як реальність. У процесі маніпуляції відбувається колонізація реальності штучним інтелектом, де людина поступово стає лише джерелом ентропії, що підлягає впорядкуванню кодом. Поступово людське буття стає лише додатком до алгоритму. Можна констатувати, що цифровізація життєвого світу поступово призводить до того, що називається «епістемним зникненням світу».

Отже, відновлення онтологічної суверенності вимагає розриву з логікою інтерфейсу, вимагає повернення до втіленого досвіду, що чинить опір оцифруванню, вимагає повернення реальності тіла та речей. Питання про те, де закінчується алгоритм і починається людина, стає питанням онтологічного виживання суб'єкта як вільної істоти в епоху тотального нагляду. Маніпуляція - це не лише неправда про світ, це створення світу. Створюється постправда як структурний елемент реальності. Для постправди істина заважає процесу управління поведінкою суб'єкта. Кожен акт свідомості суб'єкта виступає лише рядком у коді нейромережі панування. Спротив онтологічній деструкції починається з повернення до присутності «тут-і-зараз» та визнання непізнаваної глибини Іншого. Тільки через відмову від алгоритмічного комфорту ми можемо сподіватися на відновлення людської гідності в цифровому світі.

Ключові слова: маніпуляція, масова свідомість, цифрова епоха, онтологічний поворот, онтологічна деконструкція світу, штучний інтелект, гносеологія симулякрів, неогуманістичний спротив.

Mass Consciousness Manipulation in the Digital Age: An Ontological Turn

Chorna Lidiya,

Doctor of Philosophical Sciences, Associate Professor, Professor of the
Department of Information Activity and Media Communications,
National University «Odesa Polytechnic»,
Odesa, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0001-8527-2416>

Klymenko Mykhailo,

postgraduate student, Department of Cultural Studies and
Philosophy of Culture,
National University «Odesa Polytechnic»,
Odesa, Ukraine, <https://orcid.org/0009-0005-0274-4622>

Abstract. *The article provides a philosophical analysis of the phenomenon of mass consciousness manipulation in the context of the “ontological turn”, which is gaining critical importance in the context of global hybrid challenges. Mass consciousness manipulation, which in the Modern era acted as an instrumental addition to political or economic domination, is transforming into a total ontological turn in the first third of the 21st century. The global data infrastructure creates a new ontological reality. Humanity no longer uses digital devices simply as tools. It already exists within an algorithmically generated world, and reality itself acts as a managed service. In this context, manipulation ceases to be an episodic influence and turns into a constant background of human existence, which largely determines the structure of our experience. It can be stated that “being-in-the-interface replaces Heidegger’s being-in-the-world, where the world appears as an array of data suitable for cognitive design. The study also touches on issues of total digitalization,*

the epistemology of simulacra, and the prospects for neohumanist resistance in the context of hyper-algorithmization.

The purpose of the study is to carry out a philosophical analysis of the manipulation of mass consciousness through the prism of the ontology of the interface, criticize predictive models and substantiate the ways of returning to authentic subjectivity. The study is based on the methodology of “deep immersion”, content analysis, which provides an opportunity to represent the ontological deconstruction of the world, the anthropological radicalization of the concept of “death of the subject”.

The results of the study confirmed that manipulation is possible when the subject loses the ability to verify reality, his social presence. The transformation of manipulative strategies from classical ideological processing to modern mechanisms of “predictive models” and the concept of “surveillance capitalism” is analyzed. The concept of “ontological turn” and the strategy of the existential act of restoring human autonomy and authentic subjectivity are substantiated. It is proven that modern manipulation is not only a psychological influence, but an ontological operation that requires an ethical response.

The conclusions determine that the ontology of the interface replaces real experience with simulation. Manipulation becomes all-encompassing, but not obvious to the subject who perceives the code as reality. In the process of manipulation, the colonization of reality by artificial intelligence occurs, where a person gradually becomes only a source of entropy, subject to order by the code. Gradually, human existence becomes only an addition to the algorithm. It can be stated that the digitalization of the life world gradually leads to what is called the “epistemic disappearance of the world”.

Therefore, the restoration of ontological sovereignty requires a break with the logic of the interface, requires a return to embodied experience that resists

digitization, requires the return of the reality of the body and things. The question of where the algorithm ends and the person begins becomes a question of the ontological survival of the subject as a free being in the era of total surveillance. Manipulation is not only a lie about the world, it is the creation of the world. Post-truth is being created as a structural element of reality. For post-truth, truth interferes with the process of controlling the subject's behavior. Each act of the subject's consciousness is only a line in the code of the neural network of domination. Resistance to ontological destruction begins with a return to the presence of the "here-and-now" and the recognition of the unknowable depth of the Other. Only by abandoning algorithmic comfort can we hope to restore human dignity in the digital world.

Keywords: *Manipulation, Mass Consciousness, Digital Age, Ontological Turn, Ontological Deconstruction of the World, Artificial Intelligence, Epistemology of Simulacra, Neohumanist Resistance*

Постановка проблеми. Цифрова маніпуляція є онтологічним викликом на межі епох. Сучасна епоха позначається не просто технологічним прогресом, але й фундаментальним зсувом у способі буття людини у світі. Маніпуляція масовою свідомістю, яка в епоху Модерну виступала як інструментальне доповнення до політичного чи економічного панування, у першій третині ХХІ століття трансформується у тотальний онтологічний поворот. Розвиток технологій штучного інтелекту, квантова алгоритмізація та тотальна цифровізація повсякденності створюють середовище, де межа між суб'єктом і об'єктом, між автентичним бажанням і алгоритмічним навіюванням стає невловимою. Необхідно підкреслити, що глобальна інфраструктура даних створює нову онтологічну реальність. Людство більше не використовує цифрові пристрої просто як інструменти. Сьогодні людство вже існує

всередині алгоритмічно згенерованого світу, а сама реальність виступає як керований сервіс. У цьому контексті маніпуляція перестає бути епізодичним впливом і перетворюється на постійний фон людського існування, що багато у чому визначає структуру нашого досвіду. Можна констатувати, що буття-в-інтерфейсі замінює Гейдеггерівське буття-в-світі, де світ постає як масив даних, які придатні для когнітивного дизайну.

Актуальність проблематики зумовлена й тим, що такі класичні інструменти протидії маніпуляції як критичне мислення та медіаграмотність виявляються недостатніми перед обличчям аналітики, яка оперує на до-рефлексивному рівні людської психіки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Маніпуляція більше не «переконує» через дискурс. Огляд сучасних наукових праць свідчить про зростання інтересу дослідників до проблеми маніпуляції масовою свідомістю у цифрову епоху. У XXI столітті маніпуляція «виробляє» реальність через архітектуру вибору (choice architecture) та «підштовхування» (nudging) [1, 2]. Це ставить під загрозу саму антропологію людини як істоти, здатної до морального вибору та самодетермінації [3]. Більше того, цифрове середовище провокує атрофію певних когнітивних навичок, таких як увага, здатність до рефлексії, емпатії, довіри [4]. Усе це робить людину більш вразливою до зовнішнього керування [5]. Проблема ускладнюється тим, що маніпулятивний вплив часто сприймається користувачем як комфортний, бажаний та персоналізований, що створює ефект «добровільного підпорядкування» алгоритмам, які обіцяють негайне задоволення потреб. Ми маємо справу з новим типом влади, яка діє не через заборону, а через надлишок пропозицій та постійну стимуляцію. Влада проникає в кожную мережу нашого цифрового існування, формуючи наші бажання ще до того, як ми встигнемо їх усвідомити як власні. Нашу еру можна назвати ерою «м'якого тоталітаризму», де

інструментом придушення є не насилля, а гіперстимуляція та девальвація людського. Системність цієї атаки на людську природу змушує переглянути самі засади філософської антропології. Виклик їй одночасно важливе дослідницьке завдання полягає в тому, щоб інтегрувати технологічний захист із глибокою філософською рефлексією.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Сучасна маніпуляція масовою свідомістю не просто використовує цифрові інструменти. Вона розгортається у просторі, який відомий німецький професор Томас Мецінгер [6] характеризує як «обчислювально імплементовану онтологію» (computationally implemented ontology). Віртуальна реальність та інтелектуальні інтерфейси перестають бути лише засобами передачі інформації. Вони стають середовищем, де формується сама структура людського життєвого світу.

Наразі когнітивний суверенітет – це не лише питання контрпропаганди, а й проблема філософського обґрунтування права на автентичне буття в епоху симулякрів [7, 8]. Тому вкрай важливим є дослідження нових координат людської свободи всередині «цифрового паноптикону». Як відомо, «цифровий паноптикон» - концепція тотального контролю над людиною стала можливою саме завдяки розвитку цифрових технологій. Саме поняття «паноптикон» вводить у науковий обіг Джеремі Бентам. Актуалізується завдання усвідомлення того, що саме представляють собою глибинні механізми, за допомогою яких технологія стає новою формою метафізичної влади? Адже ця влада не просто придушує, але активно формує саму природу людського бажання. Питання про те, чи може людина залишитися «людиною» у світі тотальної «датафікації», вимагає від нас інтелектуальної роботи. Необхідно концептуалізувати маніпуляцію не як помилку системи, а як її функціональний режим, що вимагає не виправлення, а подолання.

Мета дослідження полягає у здійсненні філософського аналізу маніпуляції масовою свідомістю через призму послідовного розкриття онтології інтерфейсу, критики предиктивних моделей та обґрунтування шляхів повернення до автентичної суб'єктивності. Послідовне вирішення наведених завдань надає можливість відповісти на окреслені вище питання. Дослідження базується на **методології** «глибинного занурення», контент-аналізу, що надає можливість репрезентувати онтологічну деконструкцію світу, антропологічну радикалізацію концепту «смерті суб'єкта».

Виклад основного матеріалу. Дослідження маніпуляції масовою свідомістю у цифрову епоху неможливе без звернення до концептуальної спадщини Ганни Арендт, зокрема її вчення про *sensus communis* як фундаментальну антропологічну та політичну константу людського буття. У своїй праці «Джерела тоталітаризму» та пізніх лекціях про Кантівську політичну філософію [9, 10], Г. Арендт наголошує, що здатність до судження ґрунтується на приналежності до спільноти, де свідомість індивіда постійно співвідноситься зі свідомістю інших. Саме «розширене мислення» (*enlarged mentality*) через спільність досвіду та можливість бачити світ очима інших надає можливість досягнути «об'єктивності» реальності, яка постає у просторі публічності. Для Ганни Арендт публічний простір – це «спільний світ», який з'єднує і водночас розділяє нас. Спільний світ є гарантом реальності. Без нього людина занурюється в суб'єктивізм, самотність та ірраціональність, що є ідеальним ґрунтом для маніпулятивного втручання та встановлення тиранії. Цифрова маніпуляція, що оперує алгоритмічними механізмами «ехокамер» та «фільтраційних бульбашок», руйнує «спільний світ». Коли алгоритми персоналізації ізолюють користувачів у вузьких сегментах релевантної лише для них інформації, відбувається ерозія *sensus communis*.

Як зазначає сучасний німецький філософ і соціолог Ліза Герцог [11], алгоритмічне прийняття рішень підриває, згідно з Арендт, три фундаментальні елементи: множинність (plurality), народжуваність як здатність до нового (natality) та власне судження. Втрата спільного чуття означає не просто нестачу інформації, а онтологічну неспроможність розрізняти істину та вимисел, факт та інтерпретацію. Ми опиняємось у стані «організованого забуття» та «фрагментованої правди», де сама можливість колективного судження є технічно зруйнованою. Людина у такому світі стає «атомарною одиницею», нездатною до автентичного політичного вчинку. Маніпуляція завершує процес деполітизації суспільства, перетворюючи громадянина на пасивного споживача алгоритмічних наративів, позбавленого здатності до колективного творення полісу та спільної історії. Втрата публічності виступає як втрата людяності. Тому сьогодні маніпуляція масовою свідомістю не стільки навіювання хибних ідей через пропаганду, скільки руйнування самої можливості спільного судження про світ. Х. Арендт попереджала про те, що коли люди втрачають контакт зі «спільним світом», вони стають вразливими до будь-якої ідеологічної обробки, незалежно від її змісту. В умовах цифрової дезінформації, де «правда» стає питанням персонального емоційного комфорту, маніпуляція завершує процес повної атомізації суспільства.

Отже, «радикальна ізоляція» є необхідною умовою для встановлення нових цифрових форм панування, де контроль здійснюється через розривання зв'язків між людьми та заміною їх на алгоритмічні медіації. Без *sensus communis* людина перестає бути політичною істотою, стаючи натомість об'єктом біополітичного менеджменту та маніпулятивного дизайну. Відновлення «спільного світу» вимагає від нас спротиву алгоритмічній персоналізації та повернення до публічного простору як місця живої зустрічі

з «Іншим» у його цілісності та непередбачуваності. Ми маємо відвоювати право на спільну реальність, яка не піддається фрагментації та алгоритмічному розпиленню на атомарні афекти. Спільність світу надає можливість людині залишитися у світі перед загрозою цифрової дегуманізації. Лише у діалозі з Іншим ми можемо врятувати свою душу.

Не менш цікавим для нашого аналізу є неомарксистська критика «технологічної раціональності», яка представлена Г. Маркузе у праці «Одновимірна людина» [12]. Філософ ввів концепт «репресивної десублімації», тобто такого механізму, за допомогою якого розвинене індустріальне суспільство нейтралізує протестні імпульси через негайне задоволення штучно сформованих та маніпульованих потреб. У цифрову епоху цей процес виходить на абсолютно новий рівень. Алгоритми не просто задовольняють наші потреби, вони передбачають та формують їх ще до моменту усвідомлення суб'єктом. Весь досвід стає «керованим задоволенням», що позбавляє людину потреби в трансценденції та бунті проти системи, яка є надто «комфортною», щоб їй опиратися. Протест сам стає контентом, що монетизується платформами, а бунт стає частиною маркетингової стратегії. Система асимілює заперечення, перетворюючи його на частину товарного обміну. Революційні ідеї стають лише ще одним цифровим товаром для задоволення потреб «одновимірної людини», яка позбавлена метафізичної глибини. Герберт Маркузе писав про потребу в «новій чутливості» як здатності бачити альтернативи існуючому порядку, яка сьогодні придушується «наглядним капіталізмом» [13].

Цифрові платформи створюють режим тотальної «технологічної заангажованості», де будь-який відхил від алгоритмічно нормованої поведінки маркується як технічна помилка або девіація. Маніпуляція масовою свідомістю через емоційне зараження в соціальних мережах [14] призводить

до повної атрофії уяви. Для Герберта Маркузе свобода починається з «Великої Відмови». Сучасна цифрова епоха робить таку відмову психологічно нестерпною через страх соціальної ізоляції та цифрової смерті в умовах тотальної наглядовості. «Одновимірність» сучасної людини стає продуктом алгоритмічної диктатури релевантності, яка відсікає будь-яку складність досвіду, перетворюючи життя на операцію з нейро-когнітивного контролю. Ми стаємо бранцями власного комфорту, де грати - це пікселі нашого екрана, а наглядач - невидимий код. Людина перетворюється на «користувача» власного життя. Ця трансформація чутливості веде до того, що Г. Маркузе називав «абсолютною інтеграцією» індивіда в апарат влади. Сучасний суб'єкт є настільки глибоко вплетеним у цифрові мережі споживання та виробництва даних, що він більше не відчуває свого відчуження. Навпаки, суб'єкт сприймає своє підпорядкування як вищу форму свободи. Відновлення «нової чутливості» вимагає розриву з логікою технічної раціональності, потребує повернення до тілесності та живого досвіду, який принципово не піддається кількісному обчисленню та алгоритмізації. Це боротьба за право на внутрішню таємницю та непередбачуваність, які є головною загрозою для ефективності будь-якого алгоритму.

Отже підкреслимо, що «Критична теорія» Г. Маркузе може стати фундаментом для нової етики цифрової деавтоматизації та повернення людини до її біологічної та духовної сутності, що чинить опір повному оцифруванню та біополітичному менеджменту. Сьогодні свобода передбачає глибину думки та автентичність вчинку. Ми маємо знову навчитися бути складними.

Онтологічний поворот у маніпуляції полягає в тому, що цифрові середовища не просто відображають світ. Вони конституують світ специфічним чином, задаючи координати сприйняття, ієрархії значень та

можливості дії індивіда всередині симуляції. Так, поступово світ стає продуктом коду, де будь-який об'єкт є результатом програмного алгоритму. Стаючи продуктом коду, світ піддається маніпуляції у самій своїй основі, у своїй «цифровій плоті». Саме так категорія «буття» поступово замінюється категорією «доступності в інтерфейсі», де невидиме для алгоритму фактично не існує для суб'єкта. Об'єкт має значення лише тоді, коли він має свій цифровий дескриптор, своє місце в базі даних, свою вагу в алгоритмі. Онтологія стає додатком до інтерфейсу, а саме буття лише сервісом, що підлягає постійному оновленню. Центральним концептом тут виступає «воля розплющити» (will-toflatten) [5], яка через цифровізацію змінює тілесність, простір та інтерсуб'єктивність під потреби аналізу. Маніпуляція оперує через онтологічне згладжування відмінностей. Складні смислові ієрархії, екзистенціали та трагічність буття замінюються бінарним кодом лайків, репостів, переглядів.

У цьому процесі відбувається фундаментальна трансформація людської орієнтації у світі [15]. Так, сучасний німецький філософ Кристоф Дюрт, який досліджує проблеми філософії штучного інтелекту та цифровізації, зазначає, що сучасні цифрові платформи спрямовані не на передачу знання, а на директивне керування орієнтацією користувача через «підштовхування» та маніпуляцію. Інтерфейс створює відчуття безпосереднього контакту з об'єктом, тоді як насправді відбувається складна алгоритмічна медіація, де кожен крок суб'єкта є результатом розрахунку до потрібного системі результату. Це створює ілюзію повної суверенності суб'єкта, який насправді рухається по заздалегідь заданим цифровим коліям під «керівництвом» предиктивних моделей. Саме прогнозне моделювання і оптимізує поведінку суб'єкта для потреб ринку чи влади. Онтологічне «розплющення» веде до атрофії інтуїції, атрофії здатності до трансценденції, атрофії можливості

відчуття таємниці буття. Інтуїція, трансценденція, відчуття таємниці буття – все це не піддається оцифруванню. Світ стає плоским, як екран гаджету. Наслідком такої онтологічної деструкції є виникнення «антропоморфних інтерфейсів». Вони експлуатують соціальне пізнання для створення «соціальних галюцинацій» [6]. Такі сценарії демонструють можливість створення небіологічного життєвого світу, де штучний інтелект конструює реальність. Вона сприймається людиною як соціальна взаємодія чи дискурс. Саме це відкриває шлях до тотальної онтологічної маніпуляції.

Висновки. Отже, маніпуляції можливі, коли суб'єкт втрачає можливість верифікації реальності, своєї соціальної присутності та автентичності своїх співрозмовників. Людина стає заручником інтерфейсу, який диктує не лише спосіб бачення світу, а й саму емоційну реакцію на нього. Вільна емпатія суб'єкта замінюється алгоритмічною симуляцією почуттів. Онтологія інтерфейсу заміщує реальний досвід симуляцією. Так маніпуляція стає всеохоплюючою, але неочевидною для суб'єкта, який сприймає код як реальність. Поступово світ за екраном стає «реальнішим», ніж світ за вікном. Він (світ за екраном) є більш «емоційно насиченим» для нашого нейрокогнітивного апарату. Ми маємо справу з колонізацією самої реальності штучним інтелектом, де людина поступово стає лише джерелом ентропії, що підлягає впорядкуванню кодом. Так поступово, людське буття стає лише додатком до алгоритму. Можна констатувати, що цифровізація життєвого світу поступово призводить до того, що називається «епістемним зникненням світу». Коли будь-який досвід є опосередкованим екраном, людство поступово втрачає контакт із фактами буття. Маніпуляція в цьому стані є невидимою, оскільки вона вплетена в саму архітектуру нашого сприйняття, мислення та афектів.

Отже, відновлення онтологічної суверенності вимагає розриву з логікою інтерфейсу, вимагає повернення до втіленого досвіду, що чинить опір оцифруванню, вимагає повернення реальності тіла та речей. Питання про те, де закінчується алгоритм і починається людина, стає питанням онтологічного виживання суб'єкта як вільної істоти в епоху тотального нагляду. Маніпуляція - це не лише неправда про світ, це створення світу. Створюється постправда як структурний елемент реальності. Для постправди істина є всього-навсього небажаним «шумом», що заважає процесу управління поведінкою суб'єкта. Сьогодні людське буття знаходиться під загрозою перетворення на масив для навчання для штучного інтелекту. Кожен акт свідомості суб'єкта виступає лише рядком у коді нейромережі панування. Спротив онтологічній деструкції починається з повернення до мовчання речей, втіленої присутності «тут-і-зараз» та визнання непізнаваної глибини Іншого. Тільки через відмову від алгоритмічного комфорту ми можемо сподіватися на відновлення людської гідності в цифровому світі, де людина є лише джерело ентропії, що підлягає впорядкуванню кодом.

Список використаних джерел

1. Thaler, R. H., & Sunstein, C. R. (2021). Nudge: The Final Edition. Yale University Press.
https://www.researchgate.net/publication/357809632_Nudge_The_Final_Edition_edited_by_Richard_H_Thaler_and_Cass_R_Sunstein_London_Allen_Lane_Penguin_2021_edition_Final_xiv_366_pp
2. Schmidt, A. T., & Engelen, B. (2020). The ethics of nudging: An overview. *Philosophy Compass*, 15(4). DOI: 10.1111/phc3.12658.
https://www.researchgate.net/publication/339577539_The_ethics_of_nudging_An_overview

3. Чорна, Л. В., & Розова, Т. В. (2025). ПРАКТИЧНА ФІЛОСОФІЯ У ФОРМУВАННІ СВІТОГЛЯДНИХ ОРІЄНТИРІВ НОВОЇ АНТРОПОЛОГІЇ. *Культурологічний альманах*, (1), 448–455. <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2025.1.51>
4. Розова, Т. В., & Бєлий, Т. М. (2026). Криза довіри у цифровому суспільстві: концептуальний вимір проблеми. <https://doi.org/10.5281/zenodo.20034489>
5. Adolphs, B. (2021). The Will-to-Flatten via Digitization: A Phenomenology of Digital Experience. Michigan Technological University. <https://digitalcommons.mtu.edu/etdr/641/>
6. Metzinger, T. K. (2018). Why Is Virtual Reality Interesting for Philosophers? *Frontiers in Robotics and AI*, 5, 101. <https://www.frontiersin.org/journals/robotics-and-ai/articles/10.3389/frobt.2018.00101/full>
7. Лихацький, А. ., & Чорна, Л. . (2026). ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК КОГНІТИВНЕ РОЗШИРЕННЯ: ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ЛЮДСЬКОГО ЗНАННЯ. *"Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого". Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія*, 1(68). <https://doi.org/10.21564/2663-5704.68.349837>
8. de Laat, P. B. (2019). The Disciplinary Power of Predictive Algorithms: A Foucauldian Perspective. *Ethics and Information Technology*, 21, 1–12. <https://link.springer.com/article/10.1007/s10676-019-09509-y>
9. Arendt, H. (1973). The Origins of Totalitarianism. Harcourt Brace Jovanovich. <https://social-ecology.org/wp/wp-content/uploads/2024/03/Hannah-Arendt-The-Origins-of-Totalitarianism-Harcourt-Brace-Jovanovich-1973.pdf>
10. Arendt, H. (1992). Lectures on Kant's Political Philosophy. University of Chicago Press.

https://monoskop.org/images/6/61/Arendt_Hannah_Lectures_on_Kants_political_philosophy_1992.pdf

11. Herzog, L. (2021). Old Facts, New Beginnings: Thinking with Arendt about Algorithmic Decision-Making. *The Review of Politics*, 83(4), 555–577. [https://www.cambridge.org/core/journals/review-of-politics/article/old-facts-new-beginnings-thinking-with-arendt-about-algorithmic-](https://www.cambridge.org/core/journals/review-of-politics/article/old-facts-new-beginnings-thinking-with-arendt-about-algorithmic-decisionmaking/E7DFEC8E5EB99EF00FA1E4010E27BE69)

[decisionmaking/E7DFEC8E5EB99EF00FA1E4010E27BE69](https://www.cambridge.org/core/journals/review-of-politics/article/old-facts-new-beginnings-thinking-with-arendt-about-algorithmic-decisionmaking/E7DFEC8E5EB99EF00FA1E4010E27BE69)

12. Marcuse, H. (1964). *One-Dimensional Man: Studies in the Ideology of Advanced Industrial Society*. Beacon Press.

<https://www.marxists.org/ebooks/marcuse/one-dimensional-man.pdf>

13. Zuboff, S. (2019). *The Age of Surveillance Capitalism: The Fight for a Human Future at the New Frontier of Power*. PublicAffairs.

[https://www.researchgate.net/publication/346844216_Shoshana_Zuboff_The_age_of_surveillance_capitalism_the_fight_for_a_human_future_at_the_new_frontier_o
f_power_New_York_Public_Affairs_2019_704_pp_ISBN_978-1-61039-569-
4_hardcover_978-1-61039-270-0_eboo](https://www.researchgate.net/publication/346844216_Shoshana_Zuboff_The_age_of_surveillance_capitalism_the_fight_for_a_human_future_at_the_new_frontier_of_power_New_York_Public_Affairs_2019_704_pp_ISBN_978-1-61039-569-4_hardcover_978-1-61039-270-0_eboo)

14. Kramer, A. D., Guillory, J. E., & Hancock, J. T. (2014). Experimental evidence of massive-scale emotional contagion through social networks. *PNAS*, 111(24). <https://www.pnas.org/doi/10.1073/pnas.1320040111>

15. Durt, C. (2022). *The Digital Transformation of Human Orientation: An Inquiry into the Dawn of a New Era*. In R. G. Mueller & W. Stegmaier (Eds.), *How Does the Digitization of Our World Change Our Orientation?* Orientation Press. <https://www.durt.de/publications/the-digital-transformation-of-human-orientation/>

17. Чорна, Л., & Клименко, М. (2025). МАНІПУЛЮВАННЯ МАСОВОЮ СВІДОМІСТЮ: ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ. *"Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого"*. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія, 4(67). <https://doi.org/10.21564/2663-5704.67.341712>